

PEFC-metsäsertifiointijärjestelmän mukaisen puun alkuperän seurannan käytännöt

Puun alkuperäsertifikaatin (chain of custody -sertifikaatti) avulla yritys pystyy osoittamaan puumateriaalin alkuperän ja osoittamaan asiakkailleen, kuinka paljon yrityksen tuotteisiin käyttämästä puusta on peräsin sertifioituista eli todistettavasti hyvin hoidetuista metsistä. Kun yrityksellä on chain of custody (CoC) -sertifikaatti, yritys voi markkinoida ja myydä tuotteitaan PEFC-sertifioituina. Varsinkin vientimarkkinoilla monet asiakkaat edellyttävät tuotteiden olevan sertifioituja. Viime vuosina kiinnostus puu- ja paperituotteisiin käytetyn puun sertifioitua alkuperää kohtaan on lisääntynyt selvästi myös kotimaassa.

Puun alkuperän seuranta on eri asia kuin Suomessa laajasti käytössä oleva metsien PEFC-ryhmäsertifiointi. Ryhmäsertifiointi varmistaa, että sertifioitua puuta on saatavissa Suomesta, mutta vasta alkuperän seurantajärjestelmä osoittaa, että yritys on hankkinut sertifioitua puumateriaalia käyttöönsä.

Puun alkuperän seurantajärjestelmä tarkoittaa järjestelmää, jolla ylläpidetään tietoa yrityksen prosessiin tulevan puumateriaalin alkuperästä eli siitä, onko puu peräsin sertifioidusta metsästä vai ei-sertifioidusta metsästä. Tämän perusteella määräytyy, kuinka paljon yritys voi tuotannostaan myydä PEFC-sertifioituna.

Puun alkuperän seurantajärjestelmän tulee olla sertifiointiyrityksen hyväksymä/tarkastama. Suomessa on tällä hetkellä kuusi sertifiointiyritystä, joilla on Suomen Metsäsertifiointi ry:n hyväksymä akkreditointistatus puun alkuperän sertifiointiin. Näiden sertifiointiyritysten yhteystiedot löytyvät Suomen Metsäsertifiointi ry:n sivuilta www.pefc.fi > PEFC-sertifikaatit ja -merkki. Sertifiointiyritys käy yrityksessä vuosittain tarkastamassa, että puutavaran alkuperäjärjestelmää käytetään vaatimusten mukaisesti.

Kun sertifiointiyritys on myöntänyt puun alkuperän sertifikaatin, yritys voi hakea PEFC-merkin käyttöoikeuden Suomen Metsäsertifiointi ry:ltä. Yrityksen tulee vuosittain toimittaa Suomen Metsäsertifiointi ry:lle tiedot PEFC-merkin käytöstä.

Suomen Metsäsertifiointi ry ylläpitää nettisivuillaan tietoja Suomessa myönnettyistä PEFC:n vaatimusten mukaisista puun alkuperän sertifikaateista ja PEFC-merkin käyttöoikeuden haltijoista (www.pefc.fi). Tiedot toimitetaan kuukausittain kansainvälisen PEFC:n tietokannassa julkaistavaksi (www.pefc.org).

PEFC:n puun alkuperän seurannan standardi eli vaatimukset alkuperän seurantajärjestelmälle esitetään PEFC TD Annex 4 -asiakirjassa. Se on saatavissa kaksikielisenä versiona (suomi ja englanti) osoitteesta (www.pefc.fi > Asiakirjat > Standardit). Vuonna 2011 Annex 4 -standardi poistuu käytöstä ja sen tilalle tulee PEFC ST 2002:2010 -standardi. Annex 4 -standardia voidaan CoC-auditoinneissa käyttää marraskuuhun 2011 saakka.

PEFC-merkin käyttöä koskevat vaatimukset esitetään PEFC ST 2001:2008 -standardissa. Uuden CoC-standardiversion (katso edellä) käyttöön ottoon liittyen PEFC-merkin säännöistä otetaan käyttöön uusi standardiversio (v2 -versio), joka sisältää aiempiin vaatimuksiin verrattuna kaksi pienehköä muutosta. Aiheeseen liittyvää koulutusmateriaalia on www.pefc.fi -sivuilla. PEFC-merkkiin liittyvät säännöt ja lomakkeet löytyvät osoitteesta www.pefc.fi > Asiakirjat > Lomakkeet.

Yrityksen tulee tehdä sopimus sertifiointiyrityksen kanssa alkuperän seurantajärjestelmän vaatimustenmukaisuuden tarkastamisesta. Tällöin sovitaan mm. siitä, minkälainen kirjallinen kuvaus yrityksen pitää laatia sertifiointiyritykselle ennen tarkastuskäyntiä eli auditointia.

Tässä jäljempänä on lyhyesti kuvattu asioita ja aiheita, joista yrityksen pitää laatia kuvaus sertifiointiyritykselle. Kuvaus antaa sertifiointiyritykselle ennakkokäsityksen siitä, minkälaisissa oloissa yritys toimii sekä minkälaista toimintaa ja käytäntöjä yritys kertoo noudattavansa. Yrityksen toimipaikassa tehtävässä tarkastuksessa sertifiointiyritys varmistaa, että kuvattu seurantajärjestelmä ja yrityksen käytännöt vastaavat CoC-standardissa esitettyjä vaatimuksia.

Puun alkuperänseurannassa tarvittavat tiedot

1) Yrityksen puumateriaalin hankinta

Yrityksen tulee kuvata puumateriaalin hankintamenettelynsä, jotta sertifiointiyrityksen auditoija pystyy varmistumaan seurantajärjestelmän kattavan kaikki yrityksen käytössä olevat raaka-aineen lähteet ja niiden hankinnan käytännöt.

Eri kohdissa puun jalostus- ja markkinointiketjua toimivissa yrityksissä ”puuraaka-aine/puumateriaali” tarkoittaa eri asiaa. Sahayritykseen puutavara hankitaan tukkeina, kun taas huonekaluvalmistajan puumateriaali voi olla sahatavaraa tai tuoteaihiota. Painotuotteiden arvoketjussa sellutehtaat hankkivat kuitupuuta ja haketta, paperitehtaat käyttävät mm. sellua ja mekaanisia puumassoja ja painotaloihin puumateriaali tulee paperina.

Yrityksen tulee laatia kuvaus siitä:

- missä muodossa puumateriaali tulee yritykseen (esim. pyöreä puu/puutavara, hake, puolivalmisteet, aihiot, paperi jne.)
- mitkä ovat puumateriaalin hankintatavat ja -kanavat (puutavaran hankinta- tai pystykauppa suoraan yksityismetsänomistajilta, metsänhoitoyhdistysten hankintapuun vastaanotto, Metsähallituksen toimituskaupat, sahatavaran, aihoiden tai esim. paperin hankinta välittäjien kautta tai suoraan tehtailta jne.)
- mikä on puumateriaalin hankinnan maantieteellinen alue ja hankitaanko puutavaraa/sahatavaraa/aihoita/paperia myös ulkomailta
- onko puutavara peräisin metsäsertifikaattien piirissä olevista metsistä ja/tai, onko puumateriaalin toimittajilla käytössä puun alkuperän seurantajärjestelmä.

2) Puuraaka-aineen vastaanotto ja mittaus

Yrityksen tulee kuvata puumateriaalin vastaanoton ja mittauksen käytännöt siten, että auditoija voi tarkastaa yrityksen kirjaamat tiedot yritykseen tulevien puumateriaalierien alkuperästä. Alkuperätietoa sisältävät laskut, kuitit ja muut tositteet tulee yrityksessä säilyttää/kirjata systemaattisella tavalla.

Yritys voi kirjata puutavaraerän alkuperän ”PEFC-sertifioiduksi” silloin, kun

- (i) kauppakirjassa/hakkuusopimuksessa/toimitussopimuksessa on kirjaus puunmyyjän/metsänomistajan mukanaolosta PEFC-metsäsertifikaatissa,
- (ii) metsänhoitoyhdistys osoittaa toimittamaansa puutavaraa koskien, että se on sertifioinnissa mukana olevien metsänomistajien metsistä,
- (iii) tuote-erää koskevassa laskussa tai muussa toimitusasiakirjassa on kirjaus siitä, että puumateriaalin toimittajalla (esim. metsäteollisuusyritys, puutavaran, sahatavaran tai paperin myyjä jne.) on puun alkuperän seurannan sertifikaatti (=sertifioitu puun alkuperän seurannan järjestelmä) ja maininta PEFC-sertifioidun materiaalin osuudesta (= sertifiointiprosentti).

Jos tietoa puun sertifioidusta alkuperästä ei ole olemassa tai sitä ei pystytä hankkimaan, yrityksen on kirjattava puumateriaali ”ei-sertifioiduksi”. Kuvauksen puumateriaalin hallinnoinnista tulee olla riittävän yksityiskohtainen, jotta sertifiointiyritys saa selvyyden yrityksen käytännöistä jo ennen käyntiä yrityksessä.

Muualta kuin sertifioiduista metsäistä peräsin olevaa puutavaraa koskien ja ilman puun alkuperäsertifikaattia toimivilta puumateriaalin toimittajilta yrityksen pitää edellyttää omavakuutus siitä, että toimitettu puutavaraerä ei ole alkuperältään ”laitonta”.

Yrityksen pitää myös arvioida, voiko puutavaran alkuperämaa ja toimitusketju sisältää sellaisia riskejä, että puutavara-erä olisi laittomasti korjattua tai muuten lakien vastaista alkuperää olevaa puumateriaalia. Jos tehty arvio osoittaa puutavaran toimittajaa koskevan kokonaisriskin korkeaksi, yrityksen pitää ryhtyä toimenpiteisiin riskin pienentämiseksi ja tarvittaessa kieltäytyä vastaanottamisesta tavaraeriä kyseessä olevalta toimittajalta.

3) Puumateriaalia koskevien tietojen hallinta

Sertifiointiyrityksen auditoija edellyttää, että käytettävissä on kirjallinen kuvaus yrityksen käytännöistä ja näyttöä siitä, että yritys on toiminut näiden käytäntöjensä mukaisesti. Tärkein yksittäinen alkuperätieto koskee puumateriaalin hankintaa ja puun alkuperää (sertifioidusta metsästä vai ei-sertifioidusta metsästä), joten nämä tiedot pitää hallinnoida systemaattisesti ja selkeästi. Jokaisesta puutavara-erästä on kirjattava edellä mainittu alkuperätieto sellaisessa muodossa, että sertifiointiyrityksen auditoija pystyy selvittämään, onko tietty puutavaraerä peräisin sertifioidusta metsästä (vai ei).

Yritys päättää itse, noudatetaanko yrityksessä fyysisen erillään pidon menetelmää vai prosenttiosuuksien laskentaan perustuvaa menetelmää. Sertifiointitiedon hallinnan yksityiskohdat näissä kahdessa vaihtoehtoisessa tapauksessa kuvataan CoC-standardissa.

Fyysinen erillään pito tarkoittaa, että puumateriaalin käsittely ja jalostaminen järjestetään siten, että sertifioitu ja ei-sertifioitu puutavara/tuotteet eivät sekoitu toisiinsa. Niitä voidaan käsitellä yhdessä, jos sertifioitu puumateriaali merkitään siten, että sertifioitu materiaali pystytään tunnistamaan ja näin ollen pitämään erossa ei-sertifioiduista materiaaleista.

Prosenttipohjaisessa menetelmässä ylläpidetään laskennan ja varastokirjanpidon keinoin tietoja sertifioidun ja ei-sertifioidun puutavaran osuuksista puutavaran vastaanotossa, jalostuksessa, varastoinnissa ja markkinoinnissa/myynnissä.

Prosenttipohjainen menetelmä on useassa tapauksessa helpompi ottaa käyttöön kuin fyysisen erillään pidon malli. Jos kuitenkin voidaan järjestää niin, että yritys ottaa vastaan vain sertifioitua puuta, fyysisen erillään pidon menetelmä on varteen otettava vaihtoehto. Mm. painotaloissa, joihin paperi tulee PEFC-merkityissä rullissa/pakkauksissa, voidaan hyödyntää fyysisen erilläänpidon käytäntöjä esim. siten, että kuhunkin sertifioituna myytävään/toimitettavaan painotyöhön kohdistetaan kirjanpidossa riittävä määrä yritykseen PEFC-merkittynä tullutta materiaalia.

Puun alkuperän seurannan standardissa kerrotaan yksityiskohtaisesti, miten yritykseen tulevan puumateriaalin sertifiointiprosentti lasketaan ja miten sertifiointiprosentti siirretään tuotteisiin. Vaatimukset voivat joiltain osin vaikuttaa monimutkaisilta, sillä samat vaatimukset kattavat puun alkuperän seurannan hyvinkin suurissa metsäteollisuusyrityksissä, joissa hallittavat kokonaisuudet voivat olla laajoja ja monimutkaisia.

Prosenttipohjaisessa seurannassa yrityksen tulee mm. määrittää valmistettavat tuotteet, jotka sisällytetään **tuotantoeriin**. Tuotantoerä on sertifiointiosuuden laskennassa käytettävä perusyksikkö. Yksinkertaista on määrittää tuotantoerä esim. niin, että tietystä puulajista tehtävät tuotteet määritetään yhteen ja samaan

tuotantoerään. Tällöin myös hankittavan puutavaran alkuperätietoa seurataan puulajikohtaisesti. Painotalossa tuotantoeräksi voidaan määrittää yksittäinen painotyö, jolloin PEFC-merkitty paperi on kohdistettavissa helposti kuhunkin painotyöhön.

Yritykseen tulevaa puumateriaalivirtaa voidaan tarvittaessa seurata esim. 12 kk:n ajanjaksoa koskevana **liukuvana keskiarvona**. Tällöin pystytään tasamaan esim. puunhankinnan mahdollisen kausivaihtelun vaikutuksia sertifioidun puun osuuteen. Laskenta on kuitenkin tällöin jonkin verran monimutkaisempaa kuin käytettäessä **prosenttiosuutta sellaisenaan**.

Sertifioituina myytäviä tuotteita koskien pitää määrittää, kuinka suuri prosenttiosuus tuotteen/tuote-erän puumateriaalista on peräsin sertifioiduista metsistä. Yritys voi valita kahdesta menetelmästä, kun tuotteiden sisältämästä sertifioidun puun osuudesta kerrotaan asiakkaalle. Menetelmät ovat keskimääräisen osuuden menetelmä ja määränhyvitys -menetelmä.

Keskimääräisen osuuden menetelmä tarkoittaa, että jos yritykseen hankitusta puusta esim. 80 % on peräsin sertifioiduista metsistä, niin asiakkaalle toimitetaan tuotteen/tuote-erän sertifiointiprosenttia koskevana tietona tämä sama osuus. Vastaavassa tilanteessa **määränhyvitys -menetelmää** soveltava yritys myy esim. 80 % tuotannosta 100 %-sertifioituna. Ensiksi mainittu menetelmä on yksinkertainen toteuttaa. Jälkimmäinen taas tarjoaa mahdollisuuden (laskennallisesti) keskittää sertifiointia materiaalia tietyille asiakkaille.

Yritys voi toteuttaa laskennan ja tietojen ylläpidon esim. Excel-taulukoissa, tai integroida laskennan osaksi muuta tietohallinta/prosessin seuranta/varasto-kirjanpitorutiineja. Erikseen tulee kuvata/mainita, kuka on vastuussa laskentajärjestelmän ylläpidosta.

4) Hallintajärjestelmää koskevat vaatimukset

Tietojen ylläpitoa ja vastuita koskevat vaatimukset puun alkuperän seurantajärjestelmässä ovat suurelta osilta samoja kuin vastaavat vaatimukset yritysten ympäristö- ja laatujärjestelmissä. Puun alkuperän seurannan vaatimukset eivät kuitenkaan edellytä ympäristö- tai laatujärjestelmän olemassa oloa.

Yrityksen pitää kuvata miten tietomateriaalia ylläpidetään ja varastoidaan ja kuka on yrityksessä vastuussa alkuperän seurantaan sisältyvistä erilaisista toiminnoista ja siitä, kenellä on asiasta kokonaisvastuu yrityksessä.

Asiakaskyselyitä ja tiedottamista koskien yrityksen tulee kuvata, kuka yrityksessä vastaa sertifiointiin liittyvistä kysymyksistä asiakkaiden suuntaan, mitä asioita asiakasviestinnässä kerrotaan (sertifioidun puun osuus, miltä aikajaksolta laskettu, mistä löytyy lisätietoja, jos niitä on käytettävissä, jne.), miten viitataan käytössä olevaan PEFC-standardiin (esim. PEFC COC:200x, PEFC TD Annex 4, ...), miten sertifiointiprosentti merkitään ja missä tilanteissa viestitään mahdollisesti myös alkuperäsertifikaatin numero.

PEFC-merkin käyttöä koskien yrityksen tulee selvittää ja kirjata, onko yritys hankkimassa Suomen Metsäsertifiointi ry:ltä PEFC-merkin käyttöoikeuden, miten merkkiä suunnitellaan käytettävän tuotteissa, niiden kääreissä ja tuoteasiakirjoissa (on-product -käyttö) ja miten merkkiä suunnitellaan käytettävän muualla kuin tuotteissa (off-product -käyttö) eli esim. yrityksen yleisesitteissä ja nettisivuilla.